

LAUSUNTO

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Lausuntopyyntö

Pyysitte tietosuojavaltuutetun lausuntoa adoptiolainsäädännön uudistamista koskevista työryhmämietinnöistä (OM 16/41/2007). Nykyinen lapseksiottamisesta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella adoptiolailla ja lisäksi ehdotetaan muutoksia avioliittolakiin ja eräisiin muihin lakeihin. Työryhmä ehdottaa myös Strasbourgissa 7.5.2008 lasten adoptiosta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymistä. Työryhmä on valmistellut ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Tietosuojavaltuutetun lausunto*Henkilötietojen käsittelystä säätämisestä*

Perustuslain (731/1999) 10 § turvaa yksityisyyden suojan perusoikeutena jokaiselle. Pykälän mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Henkilötietolaki (523/1999) on henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki, jota noudatetaan lain piiriin kuuluvaan henkilötietojen käsittelyyn, ellei muualla laissa ole toisin säädetty.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat lausunnoissaan pitäneet tärkeänä, että henkilötietojen suojaan liittyvistä seikoista säädetään mahdollisimman yksityiskohtaisesti lain tasolla. Mahdollisia tarkentavia säännöksiä voidaan antaa asetuksella.

Ehdotetuista säännöksistä

Lakiehdotuksen 10 luvussa 91 §:ssä säädettäisiin adoptioneuvonnan antajan ja palvelunantajan velvollisuudesta antaa mm. adoptiolautakunnalle ja ministeriölle niiden pyytämiä valvontaa tai muiden tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamista varten tarpeellisia tietoja ja selvityksiä. Ehdotuksesta tai sen perusteluista ei ilmene, onko kyse vain kyseistä organisaatiota koskevista tiedoista vai myös adoptiolasta hakevia henkilöitä ja kyseessä olevaa lasta koskevista salassa pidettävistä henkilötiedoista. Mikäli kyse on myös edellä mainituista henkilötiedoista, niin säännöksestä pitäisi ilmetä, että kyse on myös tällaisista

Postiosoite	Käyntiosoite	Vaihde	Sähköposti ja kotisivut
PL 315 00181 Helsinki	Albertinkatu 25 A 3. kerros	010 366 6700	tietosuoja@om.fi http://www.tietosuoja.fi
Neuvonta	010 36 16670	0100 862 05	ma-to 9:00-11:00 & 13:00-15:00 pe 9:00-12:00

tiedoista ja että niitä on velvollisuus antaa salassapitosäännösten estämättä.

Lakiehdotuksen 11 luvussa 92 § koskee mm. asiakirjojen säilyttämistä. Sen mukaan asiakirjoja tulisi säilyttää *vähintään* 100 vuotta niiden laatimisesta. Tietosuojavaltuutettu katsoo, että säilytysaikaa ei ole täsmällisesti ilmaistu, vaan se jää avoimeksi ja voi ehdotuksen mukaan olla vaikka kuinka pitkä. Kohtaa pitäisi mielestäni täsmentää. Viranomaisten asiakirjojen arkistointi määräytyy arkistolain mukaisesti ja niiden säilytysaika voi olla myös laissa säädetty. Arkistointia ohjaa arkistolaitos. Säilytysaikaa määriteltäessä tulee ottaa huomioon mm. kyseessä olevan toiminnan laatu ja arvioida sen perusteella, kuinka kauan tietojen säilyttämiseen on perusteltua tarvetta.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoimassa sosiaalialan tietoteknologiahankkeessa (tikesos-hanke) on laadittu sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen käsittely ja säilytys-raportti 16.6.2010, joka sisältää ehdotuksia sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen säilytysajoista sosiaali- ja terveysministeriölle jatkovalmisteluun. Raportti löytyy edellä mainitun hankkeen kotisivuilta <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/tikesos/aineistot/selvitykset/>. Raportin laatineessa työryhmässä on ollut mukana mm. Kansallisarkiston edustaja. Sosiaali- ja terveysministeriön tarkoituksena on ilmeisesti antaa asetus, jossa määrättäisiin sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen säilytysajat vastaavasti kuin nyt on potilasasiakirjojen osalta määrätty (298/2009 sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista). Edellä mainitussa raportissa ehdotetaan, että adoptioeuvonnassa ja kansainvälisessä adoptio toiminnassa syntyneitä asiakasasiakirjoja säilytettäisiin seuraavasti; pysyvästi säilytettäisiin 8., 18., ja 28. päivänä syntyneiden asiakasasiakirjat ja muut asiakirjat säilytettäisiin 120 vuotta lapsen syntymästä. Rauenneiden adoptioiden asiakasasiakirjat säilytettäisiin 25 vuotta keskeytyspäätöksen antamisesta. Tietosuojavaltuutetun tiedossa ei ole, miten asia on mahdollisessa ministeriön jatkovalmistelussa edennyt ja mikä ministeriön kanta raportissa tehtyyn ehdotukseen on. Tietosuojavaltuutettu ehdottaa, että oikeusministeriö olisi asian johdosta yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriön, ellei ole vielä ollut. Mielestäni asiassa tulisi selvittää, minkälaista säilytysaikaa kyseinen ministeriö pitää kyseessä olevan toiminnan kannalta tarpeellisena. Mielestäni STM:n kantaa olisi syytä tiedustella myös siltä osin, onko nyt kyseessä olevaan lakiehdotukseen yleensä syytä ottaa säilytysaikasäännöstä, jos STM aikoo antaa edellä mainitun säilytysaika-asetuksen. Joka tapauksessa säilytysaikamääräysten tulisi olla yhteneväiset.

Lakiehdotuksen 93 § koskee oikeutta tietojen saamiseen. Kyseisestä säännöksestä tai sen perusteluista ei ilmene, mikä on tämän säännöksen suhde henkilötietolain (523/99) 26 §:n mukaiseen rekisteröidyn tarkastusoikeuteen tai viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevan lain (621/1999) 11 §:n mukaiseen asianosaisen tiedonsaantioikeuteen taikka saman lain 12 §:n mukaiseen oikeuteen saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta. Henkilötietolain mukainen tarkastusoikeus koskee niin viranomaisen kuin yksityisen palveluntajankin asiakastietoja. Tietosuojavaltuutetun tarkastusoikeutta koskevasta päätöksestä saa valittaa hallinto-oikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköistä käsittelyä koskevan lain (159/2007) 18 ja 19 §:issä on erityissäännöksiä asiakkaan tiedonsaantioikeudesta ja katseluyhteydestä. Mainitun lain 18 §:n alussa on kuitenkin todettu, että asiakkaan oikeudesta tarkastaa asiakasrekisterin tietoja ja oikeuden toteuttamisesta säädetään henkilötietolain 26-28 §:issä. Kyseisen lain 19 §:n lopussa on todettu, että tietojen saanti katseluyhteyden avulla ei vaikuta potilaan henkilötietolain mukaiseen tarkastusoikeuteen. Tieto-

Postiosoite	Käyntiosoite	Vaihde	Sähköposti ja kotisivut
PL 315	Albertinkatu 25 A	010 366 6700	tietosuoja@om.fi
00181 Helsinki	3. kerros		http://www.tietosuoja.fi
Neuvonta	010 36 16670	0100 862 05	ma-to 9:00-11:00 & 13:00-15:00 pe 9:00-12:00

suojavaltuutettu katsoo, että myös nyt käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen 93 §:stä tai ainakin sen perusteluista tulisi ilmetä, ovatko edellä mainitut henkilötietolain ja julkisuuslain mukaiset tiedonsaantioikeudet kyseessä olevan erityisen tiedonsaantisäännöksen lisäksi käytettävissä tietojen pyydyttäessä. Ne mm. mahdollistavat laajemmat muutoksenhakumahdollisuudet kuin mitä kyseessä olevassa säännöksessä on esitetty.

Lakiehdotuksen 96 § koskee adoptionhakijoiden rekisteriä. Sen 1 momentin mukaan valtakunnallista rekisteriä ylläpitää Sosiaali- ja terveystieteiden valvontavirasto (Valvira). Momentin perustelujen mukaan viraston tehtävänä olisi käytännössä huolehtia lähinnä rekisterin teknisestä toimivuudesta ja rekisterinpidon yhdenmukaisuudesta. Kyseisen pykälän 5 momentin mukaan kukin adoptioneuvonnan antaja vastaa asiakkainaan olevia adoptionhakijoita koskevien tietojen tallettamisesta rekisteriin sekä niiden korjaamisesta, päivittämisestä ja poistamisesta. Kyseessä oleva sääntely jättää tietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan jossain määrin epäselväksi sen, kuka tai ketkä ovat kyseessä olevan rekisterin rekisterinpitäjiä. Henkilötietolain 3 §:n 4 kohdan mukaan tässä laissa rekisterinpitäjällä tarkoitetaan yhtä tai useampaa henkilöä, yhteisöä, laitosta tai säätiötä, jonka käyttöä varten henkilörekisteri perustetaan ja jolla on oikeus määrätä henkilörekisterin käytöstä tai jonka tehtäväksi rekisterinpito on lailla säädetty.

Rekisterinpitäjiä voi siten edellä mainitun lainkohdan mukaan olla yksi tai useampia. Rekisterinpitäjä vastaa mm. käyttämänsä tietojärjestelmän ja tietojen käsittelyn lainmukaisuudesta sekä päättää mm. henkilötietolain 29 §:n mukaisesti tietojen korjaamisesta. Jos rekisterinpitäjiä on useita ja rekisterinpidosta säädetään laissa, tulee laista myös ilmetä, miltä osin kukin rekisterinpitäjä henkilötietojen käsittelystä vastaa. Ehdotetun sääntelyn perusteella vaikuttaisi siltä, että Valvira rekisterin ja sitä palvelevan tietojärjestelmän ylläpitäjänä olisi rekisterinpitäjä. Vaikuttaa myös siltä, että adoptioneuvonnan antajilla olisi määräysvalta omien asiakkaidensa tietoihin. Jos näin on, niin adoptioneuvonnan antajat olisivat rekisterinpitäjiä kukin omien asiakastietojensa osalta. Tällöin pykälässä voisi olla esimerkiksi erillinen momentti, jossa todettaisiin, ketkä ovat rekisterinpitäjiä ja miltä osin ne rekisterinpidosta vastaavat. Esimerkiksi laissa väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (661/2009, 4 §) on säädetty väestötietojärjestelmän rekisterinpitäjistä, joita ovat maistraatit ja Väestörekisterikeskus. Säännöksestä ilmenee myös se, miten niiden kesken rekisterinpitoon liittyvä vastuu jakautuu.

Kyseisen pykälän viimeisen momentin mukaan adoptioneuvonnan antajilla olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tietoja rekisteristä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että lailla tulisi säätää mahdollisuudesta luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (PEVL 12/2000 vp, s.5). Kyseessä olevassa momentissa ilmeisesti tarkoitetaan, että tietoja olisi oikeus saada teknisen käyttöyhteyden avulla rekisteristä, vaikkei sitä ole siinä suoraan sanottu. Säännökseen voitaisiin lisätä asiasta maininta esimerkiksi seuraavasti:..."tietoja rekisteristä teknisen käyttöyhteyden avulla 1 momentissa säädettyä...". Toinen vaihtoehto on, että tietojen saaminen teknisen käyttöyhteyden avulla perustuu rekisteröidyn suostumukseen. Adoptioneuvonnan hakijalle tulee joka tapauksessa kertoa kyseessä olevasta valtakunnallisesta rekisteristä ja siihen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä henkilötietolain 24 §:n informointivelvoitteen mukaisesti ennen kuin hän pyytää tietojensa tallettamista sinne. Asiasta voisi ottaa maininnan kyseisen mo-

Postiosoite	Käyntiosoite	Vaihde	Sähköposti ja kotisivut
PL 315	Albertinkatu 25 A	010 366 6700	tietosuoja@om.fi
00181 Helsinki	3. kerros		http://www.tietosuoja.fi
Neuvonta	010 36 16670	0100 862 05	ma-to 9:00-11:00 & 13:00-15:00 pe 9:00-12:00

mentin perusteluihin, jos ei itse momenttia muuteta.

Tietosuojavaltuutettu

Reijo Aarnio

Ylitarkastaja

Marita Höök

Tietosuojavaltuutetun toimivalta

Henkilötietolain (523/1999) 38 §:n 1 momentin mukaan tietosuojavaltuutettu antaa henkilötietojen käsittelyä koskevaa ohjausta ja neuvontaa sekä valvoo henkilötietojen käsittelyä tämän lain tavoitteiden toteuttamiseksi ja käyttää päätösvaltaa siten kuin tässä laissa säädetään.

Henkilötietolain 40 §:n 1 momentin mukaan tietosuojavaltuutetun on edistettävä hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, ettei lainvastaista menettelyä jatketa tai uusita. Tarvittaessa tietosuojavaltuutetun on saatettava asia tietosuojaalautakunnan päätettäväksi taikka ilmoitettava syytteeseen panoa varten.

Henkilötietolain 40 §:n 2 momentin mukaan tietosuojavaltuutetun on ratkaistava asia, jonka rekisteröity on saattanut 28 ja 29 §:n nojalla hänen käsiteltäväkseen. Tietosuojavaltuutettu voi antaa rekisterinpitäjälle määräyksen rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta tai tiedon korjaamisesta.

Postiosoite	Käyntiosoite	Vaihde	Sähköposti ja kotisivut
PL 315 00181 Helsinki	Albertinkatu 25 A 3. kerros	010 366 6700	tietosuoja@om.fi http://www.tietosuoja.fi
Neuvonta	010 36 16670	0100 862 05	ma-to 9:00-11:00 & 13:00-15:00 pe 9:00-12:00